

Biblioteka Jagiellońska
stdr0017569

D. O. M. F.

LIVONIA IN SACRIS SUIS CONSIDERATA;

A PRAESIDE

M. HERMANNO Becker/

Lemsalia prope Rigam Livono,

&

RESPONDENTE

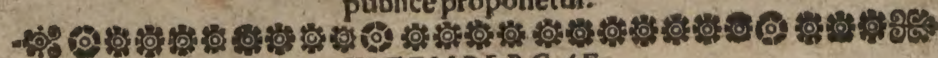
CHRISTIANO BRAUNSCHVVIGIO,

Belgardia Pomerano,

Ad constitutum diem 22. Maji,

ANNO Christi 1700.

publice proponetur.

VITEMBERGAE,

Typis MARTINI SCHULZI, Acad. Typogr.

Prooemium.

QUantae sit jucunditatis, quantaeque insuper utilitatis, historiam PATRIÆ habere perspectam, atque bene cognitam, satis dici non potest. Hanc enim cuivis *Patriae* amanti, quo ei officia sua, sive in sacra, sive civili Republica, utilia aeque ac grata olim praestare possit, utilem non minus quam scitu necessariam esse, nemo inficias ibit. Et haec est causa, quamobrem hoc ipsum multis verborum lenociniis, multisque rerum argumentis evincere, supervacaneum censeam. Studium quippe historicum, quod salubris instar fontis limpidas aquas fundit, sive, ut Plinium imitari liceat, limpitudine exoptata scatet, ex se jucundum & utile esse, inter omnes constat. Quare nihil attinet mirari, cur tot Imperatores, Reges, Principes, Comites, Nobiles, aliique maximam partem summae dignitatis Viri, omne vitae curriculum in studio & cultu rerum historicarum extraxerint, atque earum quasi amore deperierint, & etiamnum depereant. Testantur hoc de argumento serae posteritati consecrata scripta *Conringii*, *Boeckleri*, *Schefferi*, *Loccenii*, *Rudbeckii*, *Morhoffii* aliorumque. Haec omnia is, cui historia *Patriae*, aliarumque regionum, & Ecclesiastica, & Civilis, est curae cordique, mature perpendit, & prudenter animo secum recolit. Nullum enim est dubium, quin majus in Patriam commodum redundet, si quis ei operam daturus, illius res gestas aliqua ex parte novit. Hoc ipso & temporum, & rerum conversiones majori cum

fructu in memoriam revocantur, ex iisque ea, quae ad vitam, moresque emendandos pertinent, haud dubie ſperantur. Id ipſum ubi ſemel iterumque animo mecum reputavi, unam alteramque de LIVONIA Patria mea dulciſſima, Patronorum conſilio atque inſtinctu, Diſſertationem conſcribere apud me conſtitui. Equidem me non fugit, ſcriptores multos de eadem hodienum reperiri, legique. Sed cum illorum copia propter Exemplarium inopiam, rarior indies fiat, multi vero accuratiorem rerum Livonicarum cognitionem efflagitent, & mihi praeterea ad hanc rem auctor ſit SCHURZFLEISCHIUS, cujus colloquio & conſvetudine hic fruor, ut poſt diuturnum deliberandi ſpatium, non nihil de rebus Livonicis mandare literis auſim. Dolendum autem, me ſubſidia, quae ad commentationes meas Livonicas facere omnino videntur, ob communem Patriæ calamitatem belli, domo obtinere non poſſe. Quare L. B. oratum Te majorem in modum cupio, ut, ſi quae deſunt forſan & jure deſiderantur, pro benignitate Tua ſupplere ne graveris. Et cum non deſperem, Te levi hoc ſcripturae genere, & perſonis ſummorum virorum haud digno contentum fore, polliceor Tibi quovis tempore prompta ſtudia, & inſerviendi conatum. Ut autem ordo ſervetur, totum praeſens negotium de SACRIS LIVONORUM ita partiri placet, ut tria capita conſtituantur, quorum primum aget de impio Livonorum veterum cultu, alterum de religionis cultu, in Eccleſia Romana recepto, tertium denique de renovato & inſtaurato per D. Lutherum cultu.

Cap. I.

De Impio Livonorum veterum cultu.

§. 1.

Homines a vera Religione alienos, immenſum prope idolorum numerum conſtituiſſe, illaque cultu divino proſequi conſueviſſe, tantoque Deos ſuos ardore coluiſſe, ut, ſi quandoque officii ſui fuiſſent negligentiores, religioni duxerint, Scriptores memoriae prodiderunt. Id quod *Auguſt. de Civ. Dei, lib. XVIII. cap. 18. conf. lib. 7. cap. 2* ſuo jam tempore affirmavit, numerata ſimulacra fuiſſe tricies ſexies mille. Et antiquiſſimus Poetarum fere, *Heſiodus* jam cecinit. Ἔργ. α. p. m. 30.

Τρὶς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.

Idem quoque aſſerit *Varro*, & ex hoc *Alexander ab Alexandro Lib. 6. Genial. dier. Cap. 4. pag. 436.*

§. 2.

Quemadmodum autem homines non Chriſtiani, multa idola ſibi excogitarunt, & pravo quodam ingenii luſu, ac mentis cœcitate certa iisdem loca aſſignarunt, quo eo melius & conſervarentur, & religioſe colerentur: ita quoque Diis ſuis infinita fana magnis ſumptibus extruxerunt, & altaria numerum fere excedentia erexerunt. Ecquem latet, quam praeclarum fuerit templum APOLLINIS DELPHIS, in monte Parnaſſo poſitum, in rupe undique impendente, de quo *vid. Juſtin. lib. 24. Cap. 6. p. m. 287.* Conf. *Diodorus Siculus Lib. 16. pag. 428 Rhodigin. lib. 16. Cap. 19. Edit. Wechel.* Parimodo templum JOVIS HAMMONIS magno in pretio fuit, quodq; *Plutarcho* auctore, in Lybia apud Garamantas trans Cyrenas in ſylva quadam truculenta, loco arido

 ſterilique

sterilique fuit situm, atque visum. *Leg. Curtius lib. IV. Cap. 7. p. m. 104. it. 106. conf. Cap. 13. p. 130.* Cumprimis autem prae reliquis templum DIANAE Ephesi valde excelluit, quod adeo magnifice fuit aedificatum, ut inter septem mundi miracula fuerit connumeratum. Et universam Asiam templo huic exstruendo ducentos & viginti annos impendisse, *Plinius scribit, Natur. Hist. lib. 36. C. 14. p. 506.* De altaribus Gentium a vero DEO remotarum constat, quod tantum eorum numerum habuerint, ut Athenienses *θεῷ ἀγνώστῳ*, *DEO* ignoto altare erexerint. Quo factum est, ut, ne quem Deorum forte praetermitterent, complexi fuerint omnes sub uno titulo, *Deorum ignotorum, incertorumque*, ara illis posita cum hac inscriptione: *Diis Asiae, Europae & Lybiae, Diis ignotis & peregrinis. Vid. Andr. Sennertus Vir de hac Academia bene meritus, in scrutin. Relig. p. m. 51.* In aris autem suis Gentes Deum trinum ignorantes, initio nec pecora, nec illorum sanguinem, sed fruges, aliosque terrae fructus immolarunt. Postea temporis progressu accidit, ut victimas litare coeperint. Atque inter has suilla primum sacrificari coepta ut *Ovidius* annotavit *lib. 15. Metamorph. vers. 112.*

Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemque interceperit anni.

Sane horrendum dictu illud est, quod & haec consuetudo tandem invaluerit, ut Dianae hominum sanguinem immolarint, quem abominandum immolandi ritum aegre ferentes Romani, Deam Dianam propter crudelitatem suam aliis Gentibus tradiderunt, atque adeo ei valedixerunt.

§. 3.

Paucis jam dictis de Hominibus non Christianis, quos vulgo Ethnicos vocant, ad *Livonos* antiquis temporibus a vero DEO similiter aversos, me converto. Quamvis hi autem *Livoni*, sive, ut alii scribunt, *Livones* naturali

sua

sua coecitate, atque mentis caligine decepti, & quasi fascinati, multos Deos Deasque habuerint, & cultu etiam religioso exceperint, iis tamen neque templa, neque aras extruxisse, aut erexisse, in quibus vel sacra peragere, vel victimas litare fuissent conati, nuspiam legimus, adeo ut templorum talium, & ararum hujusmodi in *Livonia* nullum fere vestigium cernatur. Illud tamen non est inficiandum, Livonos olim sacros lucos sibi elegisse, in quibus Diis suis honorem divinum habuerunt, eosque adorarunt. Ipsos quoque lucos adeo sanctos aestimarunt, ut arborem ex iis caedere religioni duxerint. *Vid. Balth. Russovius in Chron. Liv. p. 2.* Idem asserit *Caspar* Hennenberger de Prussis in *Chron. Pruss. p. 7.* Interea in lucis, sive, sylvis istis, neque templa, neque arae, nec columnae, nec idola fuerunt inventa. Et quemadmodum illud ipsum *Herodotus lib. 1. & Alexander ab Alexandro l. IV. Genial. dier. C. 17. p. 1092.* de Persis affirmant: sic quoque idem de Livonis valet. Quamvis vero Livones templis, arisque caruerint, Soli tamen, Lunae, tonitribus, fulguri, Ventisque, atque serpentibus sacra sua praestiterunt. Insuper Deos, Deasque singulares habuerunt, e. g. matrem, sive, Deam maris, quam piscatores, Deam agrorum, quam agricolae, Deam sylvarum, quam Venatores ferarum, Deam Viarum, quam Viatores, Deam hortorum, quam mulieres, & matres familias religiose invocarunt. *Vid. Paul* Einhorn *in Hist. Lettica p. m. 14. seqq.*

§. 4.

Nec illud videtur praetermittendum, quod idem jam citatus *Einhornius p. 17.* de sexu feminino annotavit: feminas uterum praegnantem gestantes, & puerperas, Deam fortunae honore, cultuque divino affecisse, hancque Deam ex linguae suae genio Laima / quae in puerperio laborantibus suppetias ferret, invocasse. A scopo forsan non recessero, si affirmavero, Deam hanc fuisse *Junonem*

Lucinam,

Luciram, cujus auxilium mulieres Infidelium suis in calamitatibus,& puerperii laboribus anxie imploravisse, legimus apud *Terentium in And. Act. 3. Sc. 1. p. m. 23.* his verbis:

Juno Lucina fer opem, serva me obsecro.

Res praeterea admiratione, & commiseratione potius est digna, quam idem saepe citatus *Einhornius p. 18* affert, se suis adhuc temporibus fama accepisse, quod Livones Deas invocaverint, hymnosque in Deorum honorem confecerint, in quibus Venatores & jaculatores Deam hortorum pecorumque sunt venerati. Addit idem *Einhornius*, se & hoc audivisse, Piscatores fuisse conquestos de Matre maris, sive, Dea maris, quae irata non amplius fortunare piscationes velit.

§. 5.

De sacrificiis Livonorum veterum, quae cum *Borussis, Samogitis, Lituanis, Rutenisque* communia habuerunt, etiam aliquid est afferendum, quod *Johannes Menecius* in Epistola quadam de sacrificiis, & idololatria Veterum *Borussorum, Livonum*, aliarumque vicinarum Gentium ad *Georgium Sabinum* Professorem quondam & *Ducis Borussiae* „Consiliarium scribit: Die Georgii sacrificium facere so„lent *Pergrubrio*, qui florum, plantarum, omniumque ger„minum DEUS creditur. Huic *Pergrubrio* sacrificant hoc „modo: Sacrificulus, quem Wurschayten appellant, tenet „dextra obbam cerevisiae plenam, invocatoque Daemo„nii nomine, decantat illius laudes, tu (inquit) abigis hy„emem, tu reducis amoenitatem Veris, per te agri & hor„ti virent, per te nemora & sylvae frondent. Hac canti„lena finita, dentibus apprehendens obbam, ebibit cerevi„siam nulla adhibita manu, ipsamque obbam ita mordicus „epotam, retro supra caput jacit. Quae cum e terra sub„lata iterumque impleta est, omnes quotquot adsunt ex „ea bibunt ordine, atq; in laudem *Pergrubii* hymnum canunt. „Postea epulantur tota die, & choreas ducunt. Similiter messe „facta solenne sacrificium pro gratiarũ actione conficiunt, & „Sacrificulus caprum mactaturus imponit victimae utramq; „manum, invocatque ordine Daemones, quos ipsi Deos esse „credunt, videlicet: *Occopirnum*, Deum coeli & terrae: *Antrim„pum*, Deum maris: *Gardoaeten*, Deum nautarum, qualis olim „apud Romanos fuit *Portunus*: *Potrympum*, Deum fluviorum „ac fontium: *Piluitum*, Deum divitiarum, quem Latini *Plu„tum* vocant: *Pergrubrium*, Deum Veris: *Pargnum*, Deum toni„truum ac tempestatum: *Pocclum*, Deum inferni ac tenebra„rum: *Poccollum*, Deum aeriorum Spirituum: *Putscaetum*, Deũ „qui sacros lucos tuetur: Auscautum, Deum incolumitatis & „aegritudinis, Marcoppolum, Deum magnatum, & nobiliũ: „Barstuccas, quos Germani Erdmenlein/ hoc est, subterraneos „vocant. His Daemonibus omnibus invocatis, quotquot ad„sunt in horreo, omnes simul extollunt caprum sublimemq; „tenent, quem postea sacrificulus ut victimam mactat, san„guinemque patina exceptum dispergit. Eaedem Gentes „colunt Spiritus quosdam visibiles, qui lingua Rutenica Colt„chy/Graeca κόβιλι, ubi haud dubie legendum κόβαλοι, Germa„nica Coboldi vocantur. Hos Spiritus credunt habitare in oc„cultis aedium locis, vel in congerie lignorum, nutriuntque „eos laute omni ciborum genere, eo quod afferre soleant nu„tritoribus suis frumentum, ex alienis horreis furto ablatum. „Hucusq; *Menecius*. In eandem fere sententiam loquitur Hen„nenberger *loc. cit. pag. 8. seqq.*

§. 6.

De diebus festis, quos *Livones* veteres celebrarunt, ordo quoque, rerumque momentum postulat, ut paucis agam. Quemadmodum autem *Livoni* multos Deos, Deasq;, quibus sacrificia facere consueverunt, eosque invocare, habuerunt: similiter atque iisdem unum alterumque diem festum instituerunt. De aliis Gentibus permultis, ipsisque Romanis scri-

ptores

ptores meminerunt, eos infinitas Diis, atque Deabus suis feriias celebrasse. Quales vero *Livoni antiqui* dies festos agitarint, ad aures nostras haud multum pervenit. Conjectu non est difficile, eos, sicut reliquas Gentes, certos Diis & Deabus suis dies festos consecrasse. Sic constat, *Livonos pervetustos* mense Octobri animabus cibum porrexisse, iisque diem festum per quatuor hebdomadas, a die 29. Septembris ad diem 28. Octobris sanxisse, eosque dies adeo sacros duxisse, ut eos dies Deorum nominarent, in iisque parce laborarent, cumprimis nullum frumentum extererent, rati, omne frumentũ, quod iis diebus extritum esset, si seminatur, nullum incrementum esse capturum. Hunc ipsum animarum diem festum & ab iis etiam, qui nomen suum Christo jam dederunt, clam celebratum audivi, cum abhinc nonnullis annis in patria mea viverem. Superest adhuc quidam dies festus satis abominandus, quem *Livoni* Mense Decembri tempore nocturno, saltando, exultando, cantando, vociferando, vorando atque potando celebrarunt, & domos circumeundo, omni nequitiarum generi indulgendo, atque sic heluonum, & ferme bestiarum instar noctem universam exegerunt. Et verosimile est, eos hunc detestandum diem festum a Gentibus impiis, Graecis aliisque mutuo accepisse, quos itidem mense Decembri COMO, Deo comessationum, lasciviae, protervviaeque ferias agitasse scriptores docent. Atque tantum de diebus festis *Livonorum Veterum*. Restaret adhuc, ut de natura, Republica, ritibus baptismi, nuptiarum & funerum, aliisque momentis *Livonorum* agerem, sed cum charta haec ea non capiat, & mihi ulterius progrediendum sit, peculiari quadam dissertatione, DEO volente, omnia haec exponam.

Cap II. De Religionis cultu, in Ecclesia Romana recepto.

§. I. CUm tanta Livonorum Veterum esset superstitio atque coecitas, Numen Sanctissimum & Summum illorum mise-

mise-

misericordia captum, salutem eorum procurari serio voluit. Et hinc gubernante DEI providentia factum est, ut An. 1158. vel ut *Arnoldus Lubecensis vult*, circa Annum 1160. *imperante Friderico Barbarossa, Bremensium Mercatores*, tempestate jactati, urbemque VVisbi errore praetervecti, atq; appulsi, in continentem Livoniae ad Dunamundam, ubi hoc tempore egregium & permunitum castellum est, exscenderint. Et quamvis Bremenses a Livonis initio male exciperentur, ac nonnulli ab iisdem interficerentur, pace tamen officiis & commerciis conciliata, & jurejurando utrinque confirmata, merces cum mercibus commutare coeperunt, eosq; sibi devincire. Deinde *moderante DEO*, incolae Livoniae nihil mali suspicantes, Bremensibus potestatem dederunt non modo negotiandi ad aliquot milliaria, sed & domicilii aedificandi iisdem copiam fecerunt. Bremenses sibi omnino gratulantes de tanta DEI gratia, in monte quodam ad Dunam Castellum firmum, quod vocabatur Uxkul, & paulo post Castrum Dalen extruxerunt. Haec priora Castra Christianorum in Livonia fuerunt. Vid. *Generosissimus Dominus Caspar von Ceumern in Theatridio Liv. Balth. Russov. in Chron. Liv. Part. I. p. 5.* Ut autem DEI Omnipotentis non obliviscerentur pro tantis insignibus exhibitis beneficiis, Eique rectius inservire possent, in loco quodam ad Dunam, ut nonnulli putant, templum, sive, aedem DEI nomine Kirchholm aedificandam curarunt. Quo in loco etiamnum templum eodem nomine reperitur. Veteris vero templi, ut & duorum Castrorum rudera & hodie videntur. Consentire tamen non possum cum *D. Matthaeo Dressero*, qui *Part. 3. Isag. Hist.* scribit, Livoniam An. 1186. a vicinis populis occupatam, & vi ad Christianam Religionem traductam esse. Siquidem consentientibus accuratissimis Chronologis, An. 1158. vel circa annum 1160. Livonia est inventa, ab eoque statim tempore sensim in pio DEI cultu informata. Scio quidem, esse nonnullos, qui seculo jam nono Livoniam inventam, & conver-

B 2 sam

sam esse, atque ab *Erico Sveonum Rege*, Coenobium quoddam prope Urbem Revaliam extructum putant, illudque ex Annalibus probatum reddunt, sed cum hoc de argumento Celeberrimi Chronologi taceant, cogor annum commemoratum 1158. retinere, eundemque statuere.

§. 2. Posteaquam igitur *Bremenses* in Livonia habitare coeperunt, incolis illius terrae magis magisque sibi devinctis, ad aliquod tempus in tuto sunt versati. Et quo major Bremensibus cum Livonis esset consvetudo, Bremam profecti, ab eaque urbe mercibus aliis instructi, ad Livonos cum aliis Germanis Mercatoribus redierunt, atque ab iis comiter sunt habiti. Accidit autem DEO sic moderante, ut cum Bremensibus Symmysta quidam, Vir alioquin doctus, nomine *Meinardus* Monachus, oriundus ex oppido Segeberge, in Livoniam perveniret.

§. 3. In hoc *Meinardo* & summa comitas, & oris svavitas erat, unde omnium hominum & oculos & favorem in se convertebat. Omnem itaque lapidem movebat, ut Gentibus Livonicis a vero DEO alienis verbum DEI annunciaret, easque ad DEUM traduceret. DEUS laboribus ejus, & omnibus conatibus, quos in honorem Numinis susceperat, & Livonorum salutem, adeo benigne annuebat, ut multae animae lucrifierent. Erat e regione Castelli Ürkul quidam Vir dives, potens simul & magnae auctoritatis, cui nomen erat *Cobbe*. Hic & multi ex ejus amicis, Christo nomen dantes, a *Meinardo* sacro fonte abluti in gratiam cum DEO redibant. Rumore autem ad *Lithuanos, Russos, Esthones, Curones* aliosque perlato, *Cobbe* & multos illius amicos Christianos esse factos, armis sumptis, Christianis sese opposuerunt. Quo ipso fiebat, ut *Meinardus* cum dicto *Cobbe*, aliisque Christianis Romam proficisceretur. Erat eo tempore *Pontifex Alexander III.* qui rebus Livonicis bene exploratis, *Meinardum Episcopum Livoniae* Anno 1170. constituebat. *Sedes autem Episcopalis* erat eo in loco, quo jam

jam urbs Riga est extructa. Fuit hic *Meinardus* Episcopus 23. annos, & Anno 1193. diem supremum obiit.

§. 4. *Meinardo* mortuo, in ejus locum suffectus est *Bartholdus*, Brema Livonorum rogatu in Livoniam missus. Hic *Bartholdus* secundus Livoniae Episcopus, An. 1190. Urbem *Rigam* primus aedificare coepit, sed ab Esthonibus opus inceptum inique ferentibus fuit interfectus, annis XI. in sede Episcopali confectis Leg. Dominus *a Ceumern, Frid. Menii Prodrom. Liv. p. 4.*

§. 5. *Bartholdo* occiso, Livoni Christiani dolorem satis magnum ceperunt, & ad Archiepiscopum Bremensem miserunt, aliumque Episcopum exorarunt. Erat vero eo tempore Bremae Vir quidam sincerus, cujus nomen *Albertus* ex familia Buxhövden. Hic Albertus tertius Livoniae Episcopus, An 1240. Romae a *Pontifice Innocentio III.* confirmatus, ab eoque Pontifice ordo Equestris, quem vocabant *Crucigerorum* & *Templariorum*, ut *Alberto* contra Barbaros subsidio veniret, fundatus fuit. De hoc *Alberto* paucis annotandum, eum An. 1200. Urbem *Rigam* magis excolendam & instaurandam, multa templa, monasteria, *templum Cathedrale Rigense*, & Coenobium aliquod ad Dunamundam extruenda, monetam Privilegiis *Henrici Imperatoris Romani*, cudendam curavisse.

§. 6. *Alberto* rebus humanis erepto, quartus Livoniae Episcopus *a Gregorio IX.* constitutus fuit *Nicolaus. Nicolao* defuncto, *primus* Livoniae *Archiepiscopus ab Innocentio IV.* creatus est *Albertus*, & ultimus in Archiepiscoporum ordine exstitit *Wilhelmus Marchio Brandenburgicus*, in quo haec dignitas defecit. Si quis omnium Antistitum Livoniae nomina desiderat, adeat Generos. *Dn. a Ceumern.* Atque sic per Episcopos initio, & deinceps per Archiepiscopos Livonia universa ad Religionem Christianam informata, & templis passim extructis aucta, doctrina Ecclesiae Romanae in Livonia a Seculo XII. ad sextum decimum usque floruit.

Caput III. De renovato & instaurato per D. Lutherum cultu.

§. 1. QUanta Livonorum Veterum superstitio fuerit, ex iis, quae hactenus dixi, satis patet. Eo enim tempore, quo Religionis Christianae hostes erant, & paganorum, atque infidelium nomine insigniebantur, nec vera Dei cognitio, nec literae quicquam ibi valebant. Homo autem sine Numinis cultu, & sine literis satis est miser. Id eleganter & erudite expressit *Balthasar Gratianus* in libro, qui inscribitur *L'homme de Cour*, ex interpretatione Amelotii recuso, ubi *Maxime 4. p. m. 4.* in hanc sententiam loquitur: *L'homme, qui ne sait rien, c'ét le monde en tenebres*, hoc est, homo, qui literarum expers est, mundus est in tenebris. Et *Arabum* hoc est proverbium: non est orphanus, cujus obiit pater, sed orphanus est, qui scientiam non habet, & eruditionem. Huc quoque spectant verba *Senecae Epistola 78. p. m. 403.* ita dicentis: unus dies hominum eruditorum plus patet, quam imperiti longissima aetas. *Et Ep. 82. p. m. 429.* Otium sine literis mors est, & vivi hominis sepultura. Omnia haec in antiquos Livonos apprime conveniunt, & vere dicuntur. Posteaquam vero sacris initiati sunt, multa cum nationis suae laude literis quoque paulatim operam navare coeperunt, neque ab hoc instituto ad hodiernum usque diem destiterunt.

§. 2. Ac ita quidem se gesserunt prioribus seculis, quibus Romanae Ecclesiae se addixerant. Cum vero regnante *Magistro Provinciali VVoltero* von Plettenberg Anno Christi 522. 1523. 1524. lux instauratae doctrinae *urbi Rigensi* affulsit, verbo divino literisque majori conatu & industria incubuerunt. Atque ut a ritibus Ecclesiae Romanae discessionem facerent, bellum simulacris indixerunt in tribus Urbibus *Rigae, Revaliae, & Dorpati*, & sic imagines, & statuas passim confregerunt, & *Religionem Evangelico Lutheranam* solenniter introduxerunt.

§. 3. Atque haec doctrina tantum Deo adspirante incrementum cepit, ut multi ex ordine Equestri, & cum eodem multi alii eandem amplecterentur, pro eaque vitam amittere, & sanguinem profundere vellent. Concionatores Romanos ritus professi, his observatis, *Archiepiscopum Casparum* von Linden concitarunt, ut illos contra *Lutheri* sectatores tueretur. Hic ut illorum petitis locum daret, *Episcopum Dorpatensem Johannem* Blanckenfeld adjutorem sibi elegit. *Rigenses* vero hujus ardore circa Religionis negotium, & libertatem satis cognito, atque perspecto, ei obsequium praestare recusarunt. *Vid. Menius pag. m. 13.*

§. 4. Quamvis autem Evangelici hinc inde vexarentur bellisque opprimerentur, Dei tamen ope suffulti *doctrinam Evangelicam* per universam Livoniam propagarunt. Nec defuerunt Viri & fama & eruditione clari, qui ex exteris regionibus in *Livoniam* profecti, egregiam religioni Evangelico Lutheranae provehendae operam dederunt. Inter reliquos Viros doctos eminet *Dionysius Fabri*, Pomerania oriundus, qui ob inopiam Scholarum in Livonia circa Annum 1538. *Livonicos Processus Juris quinque libris constantes* in lucem emisit. Theologorum nomina & merita, qui circa illud tempus floruerunt, propter Chartae hujus angustias silentio praetereo. Non tamen hic oblivisci possum Viri de re sacra bene meriti, & *pastoris* olim *in Livonia Felinensis Roetgeri* Becker / Atavi quondam mei Charissimi, qui inter primos Rigae in templo S. Mariae Magdalenae Monachis *Lutheri* doctrinam aperuit, & Catechismum explicuit, & praeterea unum alterumqve scriptum promulgavit. Ut nihil jam dicam *de Johanne* Becker / Ministro Ecclesiae quondam *Rigae* proavo meo amantissimo, quoniam a jactantia longissime absum. Hinc ne verbum quidem addo de agnato meo, qui in Livonia functus est *munere Directoris Justitiae*, cujus monimentum superest Rigae in Ecclesia Cathedrali conspiciendũ. Neq; illud est omittendũ, sub *Regibus Sveciae & Poloniae* Religionem Evangelicam prospero successu fuisse promotam, atque amplificatam. Legimus quidem, Anno 1582. pace inter Polonos & Moscovitas constituta, *Stephanum* Regem Poloniae passim in Livonia mutationem auspicatum, ac Sacerdotes Ignatianos Dorpatum, VVendam, & kokenhusiam duxisse, atque a Rigensibus Templum Cathedrale tradendum postulasse, sed tantum aedem S. Jacobi longam post moram obtinuisse, & Anno 1583. primum Episcopum *Johannem Patritium* VVendam ablegatum, ibique summum Capitulum, & Dorpati sedem Praepositi, ac Patrum S. J. Collegium constitutum esse. Sed deinde sub Regibus Sveonum major indies doctrinae Evangelicae vis & libertas fuit.

§. 5. Cum

§ 5. Cum enim GUSTAVUS ADOLPHUS Svecorum Rex Anno 1621. d. 1. Augusti Urbem Rigam, & deinceps universam Livoniam in suam potestatem redegisset, magnanimus Rex Lutheri Religionem tuendam & stabiliendam sedulo suscepit. Videns autem, Livoniam scholis non multis instructam, & secum animo pervolvens, scholas Reipublicae seminaria esse, nihil adeo habuit in votis, quam ut scholae in Urbibus, oppidisque fundarentur, bonisque Praeceptoribus ornarentur. Quem in finem Dorpati cura Regis benignissimi, schola oppidana, schola itidem vulgaris, & Privilegiis Regiis donata, tribusque Collegis praedita, egregium insuper Gymnasium, quod octo Professoribus constaret, condita fuerunt. Quoniam vero Rex GUSTAVUS ADOLPHUS in eo semper innitebatur, ut Livonia quovis tempore floreret, opera ejus factum est, ut Anno 1632. d. 15. Octobris Gymnasium illud, sedecim cooptatis Professoribus, nomine & titulo *Academiae*, sive, ut loqvuntur, *Universitatis* inauguraretur, iisdemque Privilegiis, quibus *Academia Upsaliensis*, ornaretur. Et quanquam haec *Dorpatensis Academia* Anno 1656. bello Moscovitico fuit vastata, An. tamen 1690. sub Auspiciis CAROLI XI. Sveonum Regis quondam Gloriosissimi magnifice instaurata, & An. 1699. d. 28. Augusti, uti per literas accepi, *Pernaviam* translata est.

§. 6. Ceterum quantus Religionis Evangelicae defensor fuerit CAROLUS XI. testantur illius Constitutiones Ecclesiasticae, paucis abhinc annis promulgatae, scholae per universam Livoniam in omnibus Urbibus, Oppidis, pagisque, Regiis sumptibus fundatae & conservatae, Biblia Lettica itidem sumptibus Regiis non solum procurata, sed etiam inusitata quadam munificentia *Ecclesiis Livonicis & Curlandicis* donata. Quam accurate haec Biblia, labore atque opera indefessa *Johannis Fischeri Theol. Doctoris & Generalis Livoniae Antistitis*, cui Livonia ob egregia illius merita plurimum debet, & ego ipse pro innumeris in me, & in patria mea fere per decennium, & hic per quadriennium, collatis beneficiis, debeo, ad fontes Hebraeos Graecosque expressa & reddita sint, nostras *Kortholtus* in scripto quodam *de variis Scripturae Editionibus* insigniter commonstravit. *Libri*, quos vocamus, *Symbolici* tanti fiunt, & tanti in universo regno Svecico aestimantur, ut sacris ordinibus initiandi & inaugurandi, in eos fidem dare & jurare persancte teneantur. Nec possum silentio praeterire *Lyceum Regium Caroli XI. pietate fundatum An. 1675. in urbe Riga.* Quam indulgentissime *Carolus XI.* id foverit, & *Carolus XII.* quem Deus semper incolumem clementer servet, etiamnum foveat, & quanti jam ex eodem Lyceo Viri prodierint, loquantur, qui compertum habent. Nec quisquam vero dubitat, quin, si Deus id servaverit, fructus in omnem posteritatem sit redundaturus. Quanta industria, & labore perpetuo *Johannes* Uppendorff per 20. annos cum dignitate Rectoris eidem praefuerit, & deinceps, atque ante bienninm in *Academia Dorpatensi Prof. Publ. Orient.* constitutus, paucis ibi hebdomadibus confectis, vitam cum morte commutaverit, Praeceptor ante meus per quadriennium optime meritus, cui post Deum multum in acceptis fero, non est cur multis dicam. Reddat nobis Deus Viri ejus similem *in M. Adriano* Preußmann/ Amico meo & Commilitone quondam amantissimo, ut sarciat jacturam, quam fecimus in *Uppendorffio.* Sic Deum precatus, & gratiis Eidem persolutis, laborem hunc in praesens finio, laetusque concludo.

